

Omregningstabell for dansk mål og vægt 1683 - 1907

Ved forordningerne af 1. maj 1683 og 10. jan. 1698 afskaffedes de mange lokale mål og vægtenheder til fordel for Ole Rømers enhedssystem, der skulle anvendes i hele riget. Grundenheden og fundamentet for både mål og vægt var en dansk alen, der blev fastsat til to rhinlandske fod (å 31,407 cm). Rummålets grundenhed, en pot, blev defineret som 1/32 kubikfod (0,968 l), og vægtens grundenhed, et pund, til vægten af 1/62 kubikfod fersk vand (499,75 g). Alle øvrige mål og vægtenheder dannedes ud fra disse grundenheder ved multiplikation eller division med hele tal.

En kgl. resl. af 28. juli 1820 bandt dansk mål til et naturmål, nemlig sekundpendulet, hvorefter en fod var 31,37425 cm. Det fik dog aldrig nogen praktisk betydning, idet kongen allerede 3. juni 1835 resolverede, at en dansk fod igen skulle være lig den rhinlandske, men den i Preussen benyttede, af hensyn til handelssamkøbet. En fod blev herefter lidt kortere end Rømers - 31,38535 cm og en pot følgende 0,9661 l.

Fundet blev ved kgl. resl. 3. juni 1839 fastsat til 500 franske gram. Lov af 19. feb. 1861 indførte en decimaldeling af pundet, men ikke tvungent.

Ved lov 4. maj 1907 indførtes endelig det metriske system for dansk mål og vægt.

Alle mål og vægtenheder er her omregnet efter deres definition ved overgangen til det metriske system i overensstemmelse med om-sætningstallene i § 8 i meterloven af 1907. Dog er en fod omregnet til meter med 7 decimaler - 0,3138535 m.

Litteratur:

- Kurt Birkeland: Mål og vægt. En bog om målesystemer og måleenheder. København 1970.
Mogens Boman: Mål og vægt i SI-enheder. København 1977.
Kirsten Meyer: Dansk mål og vægt fra Ole Rømers tid til meterloven. (Bilag C til Beretning fra meterudvalget. København 1915).
Poul Rasmussen: Mål og vægt. D.H.F.s håndbøger. København 1975.
N.E. Nørlund: De gamle danske længdeenheder. København 1944.
Svend Aakjær: Mål, vægt og taxter i Danmark. (Nordisk Kultur XXX, 1936).

Original jern-favn-målestok med påskriften "DANSKE ORIGINAL FAVN, ALLEN OCH FOED". Originalen blev på Christian den femtes befaling fremstillet og opbevaret af Københavns Magistrat, men overgik ved justervæsenets oprettelse som statsinstitution 1698 til dette.

På forsiden ses et original-lispundslod mærket Chr. V. og med Københavns byvåben. Det stod oprindeligt (1684) på magistratens lager af salgsstodder og tjente efter fornyet justering 1734 som normalod. (Ole Rømers målestøkke og vægtlodder. Fysiske Tidsskrift 1945, s. 110-20).

Undervisnings- og Oplysningsafdelingen
ved Odense Bys Museer, november 1979

LÆNGDEMÅL

1 mil (12000 alen).....	7,532 km
1 sømil (11821 alen).....	7,420 km
1 rode (5 alen).....	3,1385 m
1 favn (3 alen).....	1,8831 m
1 alen (2 fod).....	0,6277 m
1 fod (12 tommer).....	0,3138535 m
1 tomme (duodecimaltomme, 12 linier).....	2,615 cm
1 linie/strå (duodecimallinie).....	2,18 cm

FLADEMÅL

1 kvadratmil.....	56,7383 km ²
1 tønde land (14000 kvadratalen).....	0,55162 ha ²
1 kvadratalen.....	0,394 m ²
1 kvadratfod.....	0,0985 m ²

RUMMÅL

1 kubikfod.....	0,030916 ₃ m ³
1 favn brænde (72 kubikfod).....	2,226 m ³

Tøndemål/hulmål for tørre varer:

1 læst kul (18 kulmål).....	3338,8	1
1 kulmål (192 potter, 1 kultønde med top).....	185,5	1
1 kultønde (176 potter).....	170,0	1
1 læst korn (22 korntønder).....	3060,3	1
1 læst salt eller kalk (12 korntønder).....	1669,2	1
1 korntønde (144 potter).....	139,12	1
1 kornskæppe (18 potter).....	17,39	1
1 fjerdingkar (1/4 kornskæppe).....	4,35	1
1 ottingkar (1/8 kornskæppe).....	2,18	1
1 pot (1/32 kubikfod).....	0,9661	1
1 pægl (1/4 pot).....	0,2415	1

Tøndemål/hulmål for flydende (ikke-tørre) varer:

1 læst sild (12 sildetønder).....	1298,5	1
1 sildetønde (112 potter).....	108,2	1
1 tran- og tjæretønde (120 potter).....	115,9	1
1 am(m)e (155 potter, antagelig 156 pot.).....	149,8	1
1 vinanker (lovfæstet 39 p. alm.brugt 40 p.).....	37,68	1
1 viertel (1/5 vinanker, 8 potter).....	7,73	1
1 fad (2 øltønder).....	262,8	1
1 øltønde (136 potter).....	131,39	1
1 ølanker (1/4 øltønde).....	32,85	1
1 kande (2 potter).....	1,932	1
1 flaske (3/4 pot).....	0,725	1

VÆGT

1 kommercelæst (5200 pund).....	2600	kg
1 skippund (20 lispund).....	160	kg
1 tønde smør (224 pund).....	112	kg
1 centner (100 pund, 1861:á 100 kvint á 10 ort).....	50	kg
1 vog (3 bismerpund).....	18	kg
1 lispund (16 pund).....	8	kg
1 bismerpund (12 pund).....	6	kg
1 pund/skålpund (1/62 kubikfod vand).....	500	g
1 mark (1/2 pund).....	250	g
1 unse (1/8 mark=1/16 pund).....	31,250	g
1 lod (1/2 unse = 1/32 pund).....	15,625	g
1 kvint (in) (1/4 lod = 1/128 pund).....	3,906	g
1 ort (1/4 kvintin = 1/512 pund).....	0,977	g
1 apotekerpund (Nürnbergerpund eller .. (og 1858 kun) 3/4 pund)	357,85	g
a 12 unzer a 8 drachmer a 3 skrupler a 20 gram Afløst af gramsystemet 1869	375	g
1 kølnerpund (sølvvægt, 16/17 pund	470,35	g
fra 1839)	467,71	g
Afløst af gramsystemet 1875		